

ספר קהלת

ערך אריה טוכפלד. www.faithbit.org.il 01/04/2017

א	א	דבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַיִם.
א	ב	הֶבֶל הַבְּלִיַּם אָמַר קֹהֶלֶת הֶבֶל הַבְּלִיַּם הַכֹּל הֶבֶל. [ספורנו] הנה כל מחודש בלתי מכוון אל תכלית נאות (מחטיא את המטרה) למעלת חידושו יקרא "הבל". והדבר מהם אשר תכליתו יותר גרוע יקרא "הבל הבלים", כמו שיקרא יותר קדוש "קודש קודשים". [שבת קי"ט/ב] אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל (פיהם של) תינוקות של בית רבן. [רש"י] קהלת קורא תגר ואומר על כל יציר' שבעת ימי בראשית שהכל הבל של הבלים הוא.
א	ג	מֶה יִתְרוֹן לְאָדָם בְּכֹל עֲמָלוֹ שְׂיַעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ?
א	ד	דֹּר הַלֶּךְ נְדוּר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עִמָּדָת. [תה' קמד ד] "אדם להבל דמה ימיו כצל עובר".
א	ה	נְזַרְחַת הַשָּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וְאֵל מְקוֹמוֹ שׂוֹאֵף זֹרַח הוּא שָׁם.
א	ו	הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן סוֹבֵב סִבָּב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ.
א	ז	כָּל הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנו מְלֵא אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לְלַכְתָּ.
א	ח	כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים [דב' ו' ז] "ודברת במ" [יומא י"ט/ב] במ (בדברי תורה) יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים [רש"י] שיחת הילדים וקלות ראש... עשה אותן קבע ואל תעשם עראי. לֹא יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר [יומא י"ט/ב] עובר בלאו [רש"י] אין לו רשות.
		לֹא תִשָּׁבַע עֵינֶיךָ לְרֵאוֹת וְלֹא תִמְלֵא אֲזִינוֹ מִשְׁמַעַ.
א	ט	מֶה שִׁהְיָה הוּא שִׁהְיָה וּמֶה שֶׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה וְאֵין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ.
א	י	יֵשׁ דְּבַר שִׁיאֲמַר רָאָה זֶה חֲדָשׁ הוּא כְּכֹר הָיָה לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הָיָה מְלֻפְּנָנוּ. [רבה וי' כב א] ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו כלן נאמר למשה בסיני שנאמר "יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא" חבירו משיב עליו "כבר היה לעולמים"...
א	יא	אֵין זְכוּרוֹן לְרֵאשִׁינִים. [יש' מה יב] "אני הוא אני ראשון אף אני אחרון". וְגַם לְאַחֲרֵינִים שִׁהְיִי לֹא יִהְיֶה לָהֶם זְכוּרוֹן עִם שִׁהְיִי לְאַחֲרֵינָה.
א	יב	אֲנִי קֹהֶלֶת הֵייתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם.
א	יג	וְנִתְתִי אֶת לְבִי לְדָרוֹשׁ וְלַתּוֹר בְּחֻקְהָ עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם הוּא עֲנִין רַע נִתָּן אֱלֹהִים לְבִנְיָ הָאָדָם לְעֹנֹת בּוֹ.
		[בר' ו' ה] "וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום". [בר' ח כא] "כי יצר לב האדם רע מנעריו". [תה' קא ד] "ללב עקש יסור ממני רע לא אדע". [סנהדרין קא/א] חביבין יסורין. [תענית ח/א] כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם.
א	יד	רְאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ.
א	טו	מַעֲשֵׂת לֹא יוּכַל לְתַקֵּן וְתִסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהַמְנוֹת.
א	טז	דִּבְרַתִּי אֲנִי עִם לְבִי לְאֹמַר אֲנִי הִנֵּה הַגְדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי חֻקְהָ עַל כָּל אֲשֶׁר הָיָה לְפָנַי עַל יְרוּשָׁלַיִם וְלְבִי רָאָה הַרְבֵּה חֻקְהָ וְדַעַת.
א	יז	וְאִתְּנָה לְבִי לְדַעַת חֻקְהָ הַלְלוֹת וְשִׁבְחוֹת וְדַעַת [דנ' יב ד] "יש טטו רבים ותרבה הדעת".
א	יח	כִּי בָרַב חֻקְהָ רַב כְּעֵס וַיִּוְסַף דַּעַת יוֹסִיף מְכֹאֵב.

↓		אמרתני אני בלבי לכה נא אנסכה בשמחה וראה בטוב והנה גם הוא הבל.	א	ב
☹		לשחוק אמרתני מהולל ולשמחה מה זה עשה?	ב	ב
⚙		תרתני בלבי למשוך ביין את בשרי ולבי נהג בחכמה ולאהז בסבלות עד אשר אראה אי זה טוב לבני האדם אשר יעשו תחת השמים מספר ימי חיים.	ג	ב
⚙		הגדלתי מעשי בניתי לי בתים נטעתי לי כרמים.	ד	ב
⚙		עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי.	ה	ב
⚙		עשיתי לי ברכות מים להשקות מהם יער צומח עצים.	ו	ב
⚙		קניתי עבדים ושפחות ובני בית הנה לי גם מקנה בקר וצאן הרבה הנה לי מכל שהיו לפני בירושלים.	ז	ב
⚙		כנסתי לי גם כסף וזהב וסגלת מלכים והמדינות עשיתי לי שרים ושרות ותענגות בני האדם שדה ונשות.	ח	ב
⚙		וגדלתי והוספתי מכל שהנה לפני בירושלים אף חכמתי עמדה לי.	ט	ב
↑ ☺		וכל אשר שאלו עיני לא אצלתי מהם לא מנעתי את לבי מכל שמחה כי לבי שמח מכל עמלי ונה הנה חלקי מכל עמלי.	י	ב
↓		ופניתי אני בכל מעשי שעשו ידי ובעמל שעמלתי לעשות והנה הכל הבל ורעות רוח ואין יתרון תחת השמש.	יא	ב
⚙		ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסבלות	יב	ב
		"סבלות" (יסוד) טפשות, בערות. [רש"י] הוא הרשע.		
		פי מה האדם שיבוא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו?		
↑ ↓	החכם והכסיל	וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסבלות פיתרון האור מן החשך.	יג	ב
↑		החכם עיניו בראשו והכסיל בחשך הולך	יד	ב
↓		וידעתי גם אני שמקרה אחד יקרה את כלם.		
☠		ואמרתני אני בלבי כמקרה הכסיל גם אני יקרני ולמה חכמתי אני אז יתרי? ודברתי בלבי שגם זה הבל.	טו	ב
⚙ ☠		פי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם בשפך הימים הבאים הכל נשפך.	טז	ב
↓ ↑		אצל החכם [רש"י] [יר' ב ב] "זכרתי לך חסד נעורייך". [משי' ז] "זכר צדיק לברכה ויש רשעים ירקבו".		
☠		ואיך ימות החכם עם הכסיל?		
☹		ושנאתי את החיים כי רע עלי המעשה שנעשה תחת השמש פי הכל הבל ורעות רוח.	יז	ב
☹		ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש שאני חנו לאדם שיהנה אחרי.	יח	ב
⚙ (כל אדם שיקרא דבריו)		ומי יודע החכם יהנה או סכל וישלט בכל עמלי שעמלתי ונחכמתי תחת השמש גם זה הבל.	יט	ב
⚙ ☹		וסבותי אני ליאש את לבי על כל העמל שעמלתי תחת השמש.	כ	ב
☹		פי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו יתנוו חלקו. גם זה הבל ורעה רבה.	כא	ב
☹		פי מה הנה לאדם בכל עמלו וברעיון לבו	כב	ב

			שְׁהוּא עֵמֶל תַּחַת הַשְּׁמַשׁ?		
⊖			כג ב	כג	כג ב
			כד ב	כד	כד ב
			כה ב	כה	כה ב
			כו ב	כו	כו ב
			כז ב	כז	כז ב
			כח ב	כח	כח ב
			כט ב	כט	כט ב
			ל א	ל	ל א
			מ א	מ	מ א
			נ א	נ	נ א
			ס א	ס	ס א
			ע א	ע	ע א
			פ א	פ	פ א
			צ א	צ	צ א
			ק א	ק	ק א
			ר א	ר	ר א
			ש א	ש	ש א
			ת א	ת	ת א
			י א	י	י א
			יא א	יא	יא א
			יב א	יב	יב א
			יג א	יג	יג א
			יד א	יד	יד א
			טו א	טו	טו א
			טז א	טז	טז א

⊞		אמרתי אני בלבי את הצדיק ואת הרשע ישפט האלהים פי עת לכל חפץ ועל כל המעשה שם.	יז	ג
	[א].			
	אדם ובהמה.	אמרתי אני בלבי על דברת בני האדם לבָרם האלהים ולראות שהם בהמה המה להם.	יח	ג
למראית עין		[תפילה - סדר הקרבנות] לבד הנשמה הטהורה שהיא עתידה לתן דין וחשבון לפני כסא כבודך. [תהי פב ו-ז] "אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם. אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפלו". [בר ג ז] "ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמם הם..."	יט	ג
↻		הכל הולך אל מקום אחד הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר.	כ	ג
אך זו האמת		מי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה? ורוח בהמה הירדת היא למטה לארץ?	כא	ג
↑		וראיתי כי אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו, כי הוא חלקו. כי מי יביאנו לראות במה שיהיה אחריו. [רש"י] "כי הוא חלקו" - יגיע כפיו הוא החלק הניתן לו משמים ובו ישמח. "כי מי יביאנו" - לראות לאחר שמת במה שיהיה לבניו אם יצליחו גם הם בעושר שאסף הוא והניח להם או לא יצליחו.	כב	ג
⊞		ושבתי אני ואראה את כל העשקים אשר נעשים תחת השמש והנה דמעת העשקים נאין להם מנחם ומיד עשקיהם כח נאין להם מנחם.	א	ד
⊞	מת או עדיף, שלא נולד,	ושבח אני את המתים שפבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה (עדיין).	ב	ד
⊞	טוב על החי.	עירובין יב/ג] נוה לו לאדם שלא נברא יותר משנברא.	ג	ד
↓		וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו גם זה הקבל ורעות רוח.	ד	ד
↓ ⊞		הכסיל חבק את ידיו ואכל את בשרו.	ה	ד
↑		טוב מלא כף נחת	ו	ד
↓		ממלא חפנים עמל ורעות רוח.		
⊞		ושבתי אני ואראה הקבל תחת השמש.	ז	ד
↓		[רש"י] "יש אחד ואין שני" - יש לך אדם שעושה דבריו ביחודי. גם בן ואח אין לו - (1) אם ת"ח הוא - אינו קונה לו תלמיד. שהוא כבן ולא חבר שהוא כאח. (2) ואם רווק הוא - אינו נושא אשה להיות לו כאח לעזר ולהוליד בן. (3) ואם סוחר הוא - אינו קונה לו שותפים ויצא לדרך יחודי. "ואין קץ לכל עמלו" - יגע בגירסא. ואם סוחר הוא - עמל בפרקמטיא. "גם עיניו לא תשבע עושר" - לא יהא שבע בטעמי תורה, שהרבה תורה למד אדם מתלמידיו, ולענין הממון רודף תמיד אחר הממון. "ולמי אני עמל" - מאחר שאיני מעמיד תלמידים ואיני נושא אשה להוליד בנים.	ח	ד
↑		טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם.	ט	ד
↑		פי אם יפלו - האחד יקים את חברו ואילו האחד שיפול - נאין שני להקימו.	י	ד
↑		גם אם ישפכו שנים וחס להם ולאחד איך יחס?	יא	ד
↑		ואם יתקפו האחד השנים יעמדו נגדו והחוט המשלש לא במהרה ינתק.	יב	ד
↓ ⊞		טוב ילד מספן וחקם ממלך זקן וכסיל אשר לא ידע להנהיג עוד.	יג	ד
⊞ ⊞		כי מבית הסורים יצא למלך	יד	ד

			כי גם במלכותו נולד רש.		
טו	ד	ראיתי את כל החיים המהלכים תחת השמש עם הילד השני אשר יעמד תחתיו.		⚙	
טז	ד	אין קץ לכל העם לכל אשר היה לפנייהם גם האחרונים לא ישמחו בו כי גם זה הבל ורעיון רוח.		↓	
ז	ד	שמר רגלך פאשר תלך אל בית האלהים וקרוב לשמע		↑	
		מתת הפסילים זבח	[רש"י] שיחטא ויביא קרבן.	↓	
		כי אינם יודעים לעשות רע.	[רש"י] אין הכסיל מבין שהוא עושה רע לעצמו.		
א	ה	אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על פן יהיו דבריך מעטים.	[אבות א יז] וכל המרבה דברים, מביא חטא. [ברכות סא/א] לעולם יהיו דבריו של אדם מועטין לפני הקב"ה.	↑	מעט דיבור
ב	ה	כי בא החלום ברב ענין וקול פסיל ברב דברים.		↓	
ג	ה	פאשר תדר נדר לאלהים אל תאחר לשלמו	נדר	↑	
		כי אין חפץ בפסילים		↓	
		את אשר תדר שלם.		↑	
ד	ה	טוב אשר לא תדר		↑	
		משתדור ולא תשלם.		↓	
ה	ה	אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא. למה יקצרף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידך.		↑	
ו	ה	כי ברב חלמות והבלים ודברים הרבה [רש"י] לפרוש מאת ה'.		↓	
		כי (אלא) את האלהים ירא.		↑	[יב יג].
ז	ה	אם עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אל תתמה על החפץ (חפצו של השגחת ה').	[יר' יא א] "מדוע דרך רשעים צלחה".	↑	
		כי גבה מעל גבה שמר וגבהים עליהם.			יש השגחת ה'
ח	ה	ויתרון ארץ בפל הוא (היתרון יתהפך) מלך (הסוס) לשדה נעבד (יתרושש).		↓	
ט	ה	אהב כסף לא ישבע כסף ומי אהב בהמון (עבדים ושפחות) לא (תהיה לו) תבואה גם זה הבל. [מצודות] כי אין מהראוי לבזבז ביותר.	[רבה קהלת] אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאותו בידו.	↓	
	ה	ברבות הטובה רבו אוכליה ומה כשרון לבעליה? כי אם ראות עיניו.		↓	
יא	ה	מתוקה שנת העבד אם מעט ואם הרבה יאכל. והשועב לעשיר איננו מניח לו לישון.		↑	שינה
יב	ה	יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עשר שמור לבעליו לרעתו.	[רש"י] כעשרו של קרח שעל ידי כן נתגאה וירד לשאול. [מצודות] כי אנשים מתקנאים בו ומלשינים עליו. [אהבת ישראל - ג] הנה ידוע שהקב"ה נותן עושר לאדם בשני אופנים, או משום שגלוי וידוע לפניו שהוא איש טוב ורחמן, ובעשרו שיתן לו ה' יתברך יעשה טוב וחסד עם עניים ומרי נפש, והוא בתור גזבר על העושר שנתן לו הקב"ה בעד העניים, ואופן זה הוא לטובתו של האדם. ויש לפעמים עושר שמור לבעליו לרעתו, והיינו משום שהאדם מלא עונות וחטאים, וגם עשה איזה מצות, ולפיכך הקב"ה משלם לו שכר מצותיו בעולם הזה כדי לטורדו מן העולם הבא, וסוף הדבר שיכלה עשרו בענין רע, ואופן זה הוא לרעתו של האדם.	↓	חסרון העושר
יג	ה	ואבד העשר ההוא בענין רע		↓	

			והוליד בן ואין בידו מאומה.		
↓			כְּאִשֶּׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לְלֶכֶת כְּשִׁבְא וּמֵאֹמֶה לֹא יֵשֵׂא בְעַמְלּוֹ שְׂיִלַךְ בְּיָדוֹ.	ה	יד
↓			וְגַם זֶה רָעָה חוֹלָה כָּל עֲמַת שְׂבֵא כֵן יִלַךְ. וּמָה יִתְרוֹן לוֹ שְׂיַעֲמַל לְרוּחַ?	ה	טו
↓			גַּם כָּל יָמָיו בְּחֶשֶׁךְ יֵאָכֵל וְכַעַס הַרְבֵּה וְחֲלִיו וְקֶצֶף.	ה	טז
☺	גשמיות ועמל שמחה מתת אל.	[ג יג].	הִנֵּה אִשֶּׁר רְאִיתִי אֲנִי טוֹב אִשֶּׁר יָפָה לְאָכּוֹל וְלִשְׂתוֹת וְלִרְאוֹת טוֹבָה בְּכָל עֲמָלוֹ שְׂיַעֲמַל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ מִסָּפֵר יָמֵי חַיָּיו אִשֶּׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי הוּא חֶלְקוֹ.	ה	יז
☺			גַּם כָּל הָאָדָם אִשֶּׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׂר וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוֹ לְאָכֵל מִמֶּנּוּ (וְהוּא מִצְלִיחַ לְשִׁלוֹט עַל כֶּסֶף) וְלִשְׂאוֹת אֶת חֶלְקוֹ [מִצּוּדוֹת] וּלְתַת אֶת חֶלְקוֹ לְמִיִּשְׁהוֹ אַחֵר. וְלִשְׂמֹחַ בְּעַמְלּוֹ [מִצּוּדוֹת] שֶׁלֹא יֵרָא לְבַבּוֹ בְּתִיתוֹ מִהָעוֹשֶׁר שֶׁקִּיבֵץ בְּעַמְלּוֹ. זֶה מִתַּת אֱלֹהִים הִיא [סְפוּרוֹנוֹ] שׁוֹה יִקְרָה לְמַעַט.	ה	יח
↑			כִּי לֹא הַרְבֵּה יִזְכֹּר אֶת יָמֵי חַיָּיו [מִצּוּדוֹת] חַיָּיו קִצְרִים. כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה (מַעֲיֵד) בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ (מַעֲשִׂיו שֶׁהוּא שִׂמַח בְּעַמְלּוֹ. וְלִכֵּן יֵשׁ לְנַהֵג כַּךְ).	ה	יט
↓			יֵשׁ רָעָה אִשֶּׁר רְאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ וְרַבָּה הִיא עַל הָאָדָם.	ו	א
↓			אִישׁ אִשֶּׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְאִינְנוֹ חֶסֶר לְנַפְשׁוֹ מִכָּל אִשֶּׁר יִתְאַוֶּה וְלֹא יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לְאָכֵל מִמֶּנּוּ (נִכְסָיו שׁוֹלְטִים עֲלָיו) כִּי אִישׁ נָכְרִי יֵאָכְלֵנוּ (יֵאָבֵד אֶת נִכְסָיו) זֶה הִבֵּל וְחֲלִי רָע הוּא.	ו	ב
↓			אִם יוֹלִיד אִישׁ מֵאֵה (הַרְבֵּה יִלְדִים) וְשָׁנִים רַבּוֹת יִחְיֶה וְרַב שְׂיִהְיוּ יָמֵי שָׁנָיו (יֵאָרִיךְ יָמָיו) וְנַפְשׁוֹ לֹא תִשָּׁבַע מִן הַטּוֹבָה וְגַם קְבוּרָה לֹא הִיְתָה לוֹ [מִצּוּדוֹת] כִּי חֵית הַשָּׂדֶה אֲכָלָתָהּ. אֲמַרְתִּי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל. (אִישָׁה שֶׁהִפִּילָה עוֹבֵר)	ו	ג
↓			כִּי בִהְבֵּל בָּא (הַנֶּפֶל) וּבַחֲשׂוֹךְ יִלַךְ וּבַחֲשׂוֹךְ שָׁמוֹ יִבְסֶה.	ו	ד
↓			גַּם שָׁמַשׁ לֹא רָאָה וְלֹא יָדַע נַחַת לְזֶה מִזֶּה. (לֹא יָדַע מֵה זֶה טוֹבַת הַנָּהָה מִהַחַיִּים)	ו	ה
↓	[ג] עדיף הנפל.		וְאֵלּוֹ הִיָּה אֶלֶף שָׁנִים פְּעָמִים וְטוֹבָה לֹא רָאָה?	ו	ו
↻			הֲלֹא אֵל מְקוֹם אֶחָד הַכֹּל הוֹלֵךְ.	ו	ז
↓		[חולין פט/א] מה אומנותו של אדם בעולם הזה? וישם עצמו כאלם.	כָּל עֲמַל הָאָדָם לְפִיָּהוּ (כַּדִּי לֹאכּוֹל) וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמְלָא. (תַּכְרַת, לִכֵּן צָרִיךְ לִזְכוֹת גַּם אֶת הַנֶּפֶשׁ)	ו	ז
↑			כִּי מָה יוֹתֵר לְחַכֵּם מִן הַכְּסִילִי? מָה לְעַנִּי יוֹדֵעַ לְהִלָּךְ נֶגֶד הַחַיִּים? (אִם אִינּוֹ יוֹדֵעַ לְהַבִּין אֶת הָעֵנִי - מָה חֶסֶר לוֹ וּלְתַת לוֹ)	ו	ח
↑			טוֹב מֵרְאוֹה עֵינַיִם מִהִלָּךְ נִפְשׁ (אִם הִיא רּוֹאֵה לֹאן הִיא הוֹלֶכֶת כְּשֶׁהָאָדָם נִפְטֵר מִהָעוֹלָם). גַּם זֶה הִבֵּל וְרַעוּת רּוּחַ. (כִּי אִם הִיא יוֹדֵעַ מִמֶּשׁ, אִזּוֹ הִיא עוֹבֵד אֶת ה' עַל מִנַּת לְקַבֵּל פֶּרֶס וּלְהַנְצִל מִן הָעוֹשֶׁשׁ)	ו	ט
			מָה שְׂהִיָּה כְּכֹר נִקְרָא שָׁמוֹ וְנוֹדַע אִשֶּׁר הוּא אָדָם וְלֹא יוֹכֵל לְדַיֵּן עִם שְׂתַקִּיף מִמֶּנּוּ.	ו	י
			כִּי יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה מִרְבִּים הִבֵּל מָה יִתֵּר לְאָדָם.	ו	יא
			כִּי מִי יוֹדֵעַ מָה טוֹב לְאָדָם בְּחַיִּים? מִסָּפֵר יָמֵי חַיָּיו הִבֵּלוֹ וְנַעֲשֶׂם כְּצֵל אִשֶּׁר מִי יִגִּיד לְאָדָם מָה יִהְיֶה אַחֲרָיו תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ?	ו	יב
↑			טוֹב שֵׁם מְשָׁמֵן טוֹב.	ז	א
☹		[זוהר א צח/א] נשמתו של צדיק מתאוה אימתי תצא מן העולם הזה שהוא הבל, כדי להתענג בעולם הבא. מאיך אמר דוד: [תה' ל י] "מה בצע בדמי ברדתי אל שחת	יְיּוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הַנְּלָדוֹ.		

		היודך עפר היגיד אמתך?."			
⊖		[יר' כבי] "אל תבכו למת...".	טוב ללכת אל בית אבלי מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו.	ב	ז
[ט] 😞			טוב כעס משחוק פי ברע פנים ייטב לב.	ג	ז
↑ ⊖			לב חכמים בבית אבלי	ד	ז
↓			ולב פסילים בבית שמחה.		
↑			טוב לשמע גערת חכם	ה	ז
↓			מאיש שמע שיר פסילים.		
↓		[א"צ - השמחה] ואין ראוי לאיש משכיל להרבות בשחוק, כי עם השחוק משתפת דעת קלה.	פי כקול הפירים תחת הסיר פן שחוק הכסיל וגם זה הכל.	ו	ז
↓			פי העשק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה.	ז	ז
↑			טוב אחרית דבר מראשיתו	ח	ז
	כעס	[אבות ד א] איזהו גבור? הכובש את יצרו.	טוב ארך רוח [רש"י] אינו ממהר לריב) מגבה רוח.		
[ג] ↑ 😞		[פסחים קיג/ב] שלשה הקב"ה אוהבן: מי שאינו כועס, ... [נדרים כב/ב] כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו. ... אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו. ...	אל תבהל ברוחך לקעוס	ט	ז
↓		משכה תלמודו ומוסיף טיפשות. ... [משלי יג טז] "וכסיל יפרוש אולת" ... בידוע שעונותיו מרובין מזכותיו שנא' [משלי כט כב] "איש אף יגרה מדון ובעל חמה רב פשע" ...	פי כעס בחיק פסילים ינוח.		
↓			אל תאמר מה היה שהימים הראשנים היו טובים מאלה	י	ז
↑	חכמה		פי לא מחכמה שאלת על זה. טובה חכמה (יחד) עם נחלה (ממון) ויתר לראי השמש.	יא	ז
↑			פי בצל החכמה בצל הפספ ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה.	יב	ז
⊖	קטנות האדם		ראה את מעשה האלהים פי מי יוכל לתקן את אשר עתו.	יג	ז
			ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה גם את זה לעמת זה עשה האלהים על דברת שלא ימצא האדם אחריו מאומה.	יד	ז
⊖			את הכל ראיתי בימי הבלי	טו	ז
⊖			יש צדיק אבד בצדקו		
⊖			ויש רשע מאריך ברעתו.		
[כ] ↑		[ירושלמי נדרים כט/א] לא דייך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים.	אל תהי צדיק הרבה (מחמיר אפילו עם דברים שאינם מצווים בתורה) נאל תתחכם יותר לקמה תשומם.	טז	ז
↓			אל תרשע הרבה נאל תהי סכל לקמה תמות בלא עתך.	יז	ז
↑	דרך אמצעית	[אבות ב ב] יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עון.	טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ידך פי ירא אלהים יצא את כלם.	יח	ז
↑			החכמה תעז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר.	יט	ז
[זט]		[מש"י כד טז] "כי שבע יפול צדיק וקם". [גיטין מג/א] אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן. [נח"י יד יז] "... נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם...".	פי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.	כ	ז
↑	קללה		גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך אשר לא תשמע את עבדך	כא	ז

			מקללך.		
ז	כב		כי גם פעמים רבות ידע לבך אשר גם אתה קללת אחרים.		
ז	כג	חכמה	כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אֲחַכְמָה וְהָיָא רְחוּקָה מִמֶּנִּי. [תה' קלט ו] "פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה". [איוב כח יב-יג, כ-כא] "והחכמה מאין תמצא? ואי זה מקום בינה? לא ידע אנוש ערכה ולא תמצא בארץ החיים".		
ז	כד		רחוק מה שיהיה ועמק עמק מי ימצאנו? סבותי אני ולבי לדעת ולתור ובקש חכמה וחסבון ולדעת רשע פסל והסכלות הוללות.		
ז	כו	אשה	ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה טוב לפני האלהים ימלט ממנה וְחוּטָא יִלְכַּד בָּהּ. [מש' יח כב] "מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה". [סנהדרין צז/א] שלשה באין בהיסח הדעת אלו הן משיח מציאה ועקרב.		
ז	כז		ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת לאחת למצא חשבון. אשר עוד בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד מאלף מצאתי, ואשה בכל אלה לא מצאתי.		
ז	כח	אשה	לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלהים את האדם ישר וְהִמָּה (בני האדם שלא הולכים בדרך האמצע) בְקִשׁוֹ חֲשִׁבֹנוֹת (לנטות לקיצוניות) רַבִּים. [אבות ה טז] אהבה שאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם, זו אהבת דויד ויהונתן.		
ז	כט		מי כהחכם ומי יודע פשר דבר? חכמת אדם תאיר פניו ועז פניו ישנא. אני (אומר לד) פי מלך (בשר ודם) שמור ועל דברת שבועת אלהים (בכפוף למצוות התורה). אל תבהל מפניו - תלך (תתחמק) אל תעמד בדבר רע כי כל אשר יחפץ יעשה (ימצא אותך). באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה?		
ח	א	גדולת החכמה	שמו' לד לה] "וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה".		
ח	ב	מנהג כלפי המלך			
ח	ג				
ח	ד	מנהג המלך			
ח	ה				
ח	ו	[ג א]			
ח	ז				
ח	ח		אין אדם שליט ברוח (בחיים) לכלוא את הרוח ואין שלטון ביום המות ואין משלחת במלחמה ולא מלט רשע את בעליו (ה).		
ח	ט		את כל זה ראיתי ונתון את לבי לכל מעשה אשר נעשה תחת השמש עת אשר שלט האדם באדם לרע לו.		
ח	י	רשע טוב לו	ובכן ראיתי רשעים קברים ונבאו וממקום קדוש יהלכו (מצודות) הצדיקים וישתפחו בעיר אשר בן עשו גם זה הבל.		
ח	יא		אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה [א-צ-התשובה] כי רבים חושבים, בשביל שהקב"ה מאחר לפרוע העבירות, שישתכחו ולא יבואו לדין עליהם.		

↓		על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע.		
⊖		אשר חטא עשה רע מאת (הרבה וה) ומאריך לו	ח	יב
⊕↑		כי גם יודע אני אשר יהיה טוב ליראי האלהים אשר יראו מלפניו.	ח	יג
↓	רשע	וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני אלהים.	ח	יד
⊖		יש הכל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים אמרתי שגם זה הכל.	ח	טו
↑ [רש"י]		ושבתי אני את השמחה אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות [רש"י ת"ת] ולשמוח והוא ילנו בעמלו ימי חייו אשר נתן לו האלהים תחת השמש.	ח	טז
⊕		כאשר נתתי את לבי לדעת חכמה ולראות את הענין אשר נעשה על הארץ כי גם ביום ובלילה שנה בעיניו איננו ראה.	ח	יז
⊖		וראיתי את כל מעשה האלהים כי לא יוכל האדם למצוא את המעשה אשר נעשה תחת השמש בשל אשר יעמל האדם לבקש ולא ימצא וגם אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצא.	ח	יח
⊕		כי את כל זה נתתי אל לבי ולבור (לברר) את כל זה אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם ביד האלהים גם אהבה גם שנאה אין יודע האדם הכל לפנייהם.	ט	א
	קטנות האדם, אלא הוא גזרה מאת ה'!	הכל מקרה אחד	ט	ב
		לצדיק - ולרשע לטוב ולטהור - ולטמא ולזבח - ולאשר איננו זבח	ט	ג
↑	תשובה	כטוב פחטא הנשבע כאשר שבועה ירא.	ט	ד
⊖	החיים והמתים	זה רע בכל אשר נעשה תחת השמש כי מקרה אחד לכל וגם לב בני האדם מלא רע והוללות בלבכם בתייהם ואחריו אל המתים.	ט	ה
		כי מי אשר יחבר אל כל החיים יש בטחון? כי ללב חי הוא טוב מן הארזיה המת.	ט	ו
⊖		כי החיים יודעים שיתו והמתים אינם יודעים מאומה ואין עוד להם שכר כי נשפח זכרם.	ט	ז
⊖		גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם ככר אבדה וחלק אין להם עוד לעולם בכל אשר נעשה תחת השמש.	ט	ח
⊕		לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך.	ט	ט
		תורה. סתרי תורה. אז מעשיך רצויים לפני ה'.	ט	י
↑		[א"צ - התשובה] מי שאינו רוצה להקדים לשוב, אולי לא יאריך ימים וימות טרם ישוב, על כן הזהיר. [שבת קנ"א].	ט	יא
		ישמן על ראשך אל יחסר.	ט	יב
↑		תורה = חיים. [מש' ה יח-כ] "יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעורך. אילת אהבים ויעלת חן	ט	יג

		דדיה ירוך בכל עת באהבה תשגה תמיד. ולמה תשגה בני בורה ותחבק חק נכריה" (זו עבודה זרה).		
		כל ימי חיי הבלך אשר נתן לך תחת השמש כל ימי הבלך כי הוא חלקך בתיים ובעמלך אשר אתה עמל תחת השמש.		
↑		[דב' ח יז-יח] "ואמרת בלבבך כחן ועצם יד עשה לי את החיל הזה. וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל...". [מסילת ישרים - ד] ... שהלח מסור בידו מבוראו הוא הלח הבחירי המסור לו כל ימי חייו שהוא בהם בחירי ומצוה לעשות...	כל אשר תמצא ירך לעשות בכחך עשה	ט י
⊗		[תה' וו] "כי אין במות זכרך. בשאול מי יודה לך?". [תה' לז] "... היוודך עפר היגיד אמתך?".	כי אין מעשה וחסבון ודעת וחקמה בשאול אשר אתה הלך שמה.	
⊗			שבתאי וראה תחת השמש	ט יא
⊗			כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלקמה [תה' לג טז] "גבור לא ינצל ברב כח".	
			וגם לא לתקמים לקחם וגם לא לנבנים עשר וגם לא לידיעים חן	
⊗			כי עת ופגע יקרה את כלם.	
⊗			כי גם לא ידע האדם את עתו פדגים שונאחזים במצודה רעה וכצפורים האחזות בפח	ט יב
		[משלי ג כה] "אל תירא מפחד פתאם ומשאת רשעים כי תבא".	פהם יוקשים בני האדם לעת רעה כשתפול עליהם פתאם.	
⊗			גם זה ראיתי חכמה תחת השמש וגדולה היא אלי.	ט יג
			עיר קטנה ואנשים בה מעט וכא אליה מלך גדול וסבב אתה ובנה עליה מצודים גדלים.	ט יד
			ומצא בה איש מספן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו ואדם לא זכר את האיש המספן ההוא.	ט טו
⊗			ואמרתי אני טובה חכמה מגבורה	ט טז
⊗		[תה' יד ו] "עצת עני תבישו כי ה' מחסהו".	וחכמת המספן בזויה ודבריו אינם נשמעים.	
↑	[יב יא].	[יומא פו/א] ויהא משאו ומתנו בנות עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו... ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו. עליו הכתוב אומר [יש' מט ג] "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר". אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו... ראו כמה מקולקלן מעשיו וכמה מכווערין דרכיו ועליו הכתוב אומר [ח' לו כ] "באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו".	דברי חכמים בנחת נשמעים	ט יז
⊗			מזעקת מושל בכסילים.	
↑			טובה חכמה מקלי קרב	ט יח
↓			וחוטא אהד יאפד טובה הרבה.	
			זבובי מנת יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מפקוד סכלות מעט.	י א
			לב חכם לימינו ולב פסיל לשמאלו.	י ב
↓			וגם בדרך כשסכל הלך לבו חסר ואמר לכל סכל הוא.	י ג
			אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח [ב' מרפא יג] יניח חטאים גדולים.	י ד
⊗			יש רעה ראיתי תחת השמש כשגגה שיצא מלפני השליט.	י ה
⊗			נתן הסכל במרומים רבים	י ו

			וְעֹשִׂירִים בְּשֹׁפֵל יֵשְׁבוּ.		
⊖			רְאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים וְשָׂרִים הַלְכִים כְּעֲבָדִים עַל הָאָרֶץ.	ז	י
↓			חִפְר גּוֹמֵץ בּוֹ יִפּוֹל וּפְרִץ גָּדָר יִשְׁכְּנוּ נַחֲשׁ.	ח	י
			מִסִּיעַ אֲבָנִים יַעֲצֵב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֲצִים יִסְכֵּן בָּם.	ט	י
			אִם קִהָה הַבְּרוֹזֵל וְהוּא לֹא פָנִים קָלְקֵל וְחִילִים יִגְבֵּר וַיִּתְרוֹן הַכְּשִׁיר חֲכָמָה.	י	י
↓	לשון		אִם יִשְׁךְ הַנְּחֹשׁ בְּלוֹא לְחֹשׁ וְאִין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְּשׁוֹן.	יא	י
↑			דְּבָרֵי פִי חֲכָם חַן	יב	י
↓			וְשִׁפְתוֹת פֶּסֶל תִּבְלָעֵנּוּ.		
↓			תַּחֲלַת דְּבָרֵי פִיהוּ סִכְלוֹת וְאַחֲרֵית פִּיהוּ הוֹלְלוֹת רָעָה.	יג	י
↓			וְהִסְכֵּל יִרְבֶּה דְּבָרִים. לֹא יָדַע הָאָדָם מֶה שִׁיְהִיָּה. וְאֲשֶׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו מִי יִגִּיד לוֹ?	יד	י
↓			עֲמַל הַפְּסִילִים תִּיגָעֵנּוּ אֲשֶׁר לֹא יָדַע לְלַכֵּת אֶל עֵיר.	טו	י
☺			אִי לֶךְ אֶרֶץ שְׂמֵלֶכֶךְ נָעַר וְשָׂרִיךְ בְּבִקָּר יֵאָכְלוּ.	טז	י
☺			אֲשֶׁרִיךְ אֶרֶץ שְׂמֵלֶכֶךְ בֵּן חוֹרִים וְשָׂרִיךְ בַּעַת יֵאָכְלוּ בְּגִבּוֹרָה וְלֹא בְּשִׂתִּי.	יז	י
		[רש"י] שעוסקין בגבורת החכמה והבינה ולא בשתיית יין.			
			בַּעֲצֵלְתִּים יִמְךְ הַמְּקָהָה וּבְשִׁפְלוֹת יָדַיִם יִדְלָף הַבַּיִת.	יח	י
↓			לְשִׁחּוֹךְ עֹשִׂים לְחֵם.	יט	י
☺			וַיִּין יִשְׁמַח חַיִּים.		
↓			וְהַפְּסֵף יַעֲנֶה אֶת הַכֹּל.		
↓		[רש"י] אם אין כסף אין סעודה לפיכך לא יתעצל אדם מן המלאכה כדי שיהא לו מה להוציא.			
	אל תקלל	[וי' יט יד] "לא תקלל חרש".	גַּם בְּמַדְעֵךְ מִלֶּךְ אֵל תִּקְלַל וּבַחֲדָרֵי מִשְׁכְּבֶךָ אֵל תִּקְלַל עֹשִׂיר	כ	י
		[אבות ב ד] ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע.	כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל וּבַעַל כְּנָפָיִם יִגִּיד דְּבָר.		
↑		[משלי יא כד] "יש מפזר ונוסף עוד...". [משלי כח כז] "נותן לרש אין מחסור...". [תה' קיב ט] "פזר נתן לאביונים צדקתו עמדת לעד קרנו תרום בכבוד".	שִׁלַּח לְחַמְךָ עַל פְּנֵי הַמַּיִם כִּי בָרֵב הַמַּיִם תִּמְצָאֵנּוּ.	יא	א
↑	[זוסף]		תָּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה	יב	א
⊖			כִּי לֹא תִדַּע מֶה יִהְיֶה רָעָה עַל הָאָרֶץ.		
↻			אִם יִמְלֵאוּ הָעֵבִים גֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ וְרִיקוֹ וְאִם יִפּוֹל עֵץ בְּדָרוֹם וְאִם בְּצַפּוֹן מְקוֹם שִׁיפּוֹל הָעֵץ שָׁם יְהוּא.	יג	א
↓	[ע"ז]		שִׁמְר רֹחַ לֹא יִזְרַע וְרָאָה בְּעֵבִים לֹא יִקְצוֹר.	יד	א
⊙			כְּאֲשֶׁר אֵינְךָ יוֹדַע מֶה דָּרַךְ הַרֹחַ כְּעֲצָמִים בְּכֶטֶן הַמְּלֵאָה כִּכָּה לֹא תִדַּע אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הַכֹּל.	יה	א
↑		[תה' ככו ה] "הורעים בדמעה בהנה יקצרו".	בְּבִקָּר זָרַע אֶת זֶרְעֶךָ וְלָעָרֵב אֵל תִּנַּח יָדְךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדַע אִי זֶה יִכְשֹׁר הַזֶּה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים.	יז	א
↑ ☺	[זיא].	[רש"י] שמש ותשמיש. שבת, שמש ותשמיש. שמש - כמה זורחת.	וּמְתוֹק הָאוֹר נוֹטֵב לְעֵינַיִם לְרֵאוֹת אֶת הַשָּׁמֶשׁ.	יז	א

		[רש"י] יהיה שמה בחלקו ובלבד שיזכור ימי החשך וייתביע מעשיו שינצל מהם והם ימי מיתת עולם הם ימי הרשעים.	כי אם שנים הרבה יהיה האדם בכלם ישמה ויזכר את ימי החשך כי הרבה יהיו כל שפא הקל.	ח	יא
↓		מחלוקת: [שבת ס"ב] אמר רב הונא... עד כאן דברי יצר הרע מכאן ואילך דברי יצר טוב. ריש לקיש אמר: עד כאן לדברי תורה מכאן ואילך למעשים טובים. [רש"י] עד כאן לתורה - שמה בתלמודך, למוד משמחה ומטוב לב, והלך בדרכי לבך להבינן מה בלבך לפי ראות עיניך. מכאן ואילך למעשים טובים - ודע כי על כל אלה על כל מה שלמדת סופך ליתן את הדין אם לא תקיים.	שמח בחור בגילדותיך ויטיבך לבך בימי בחורותך נהלך בדרך לבך ובמראי עיניך נדע פי על כל אלה יביאך האלהים במשפט.	ט	יא
	[יב ד].	[משנה תורה - הלכות תשובה ה ד] כלומר דע שיש בידך כח לעשות ועתיד אתה ליתן את הדין.			
↑		[נדרים כב] כל הכופס כל מיני גיהנם שולטין בו... אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו. [משלי כט כב] "ובעל חמה רב פשע". [שם יט יט] "גדל חמה נשא ענש". [ברכות כ"ב] לא תרתח ולא תחטי. [עירובין ס"ב/ה] בשלשה דברים אדם ניכר בכוסו ובכיסו ובכעסו. [שבת ק"ה/ב] המקרע בגדיו בחמתו והמשרר כליו בחמתו והמפור מעותיו בחמתו והא בעיניך כעובד ע"ז. שכך אומנתו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד ע"ז והולך ועובד. [פסחים ס"ב/א] כל אדם שכוונתו אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו.	נהסר כעס מלבך נהעבר רעה מבשרך פי הילדות והשחרות הקל.	י	יא
		[רש"י] "והשחרות" - נערות, שראש אדם שחור בימי עלומיו. [תה"כ ז] "חטאות נעורי ופשעי אל תזכר...".			
↑		[תה"כ ז טו] "שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה".	ויזכר את בוראך בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה.	א	יב
		[שבת קנ"א/ב] אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה. כי בימי המשיח לא יהיה באדם "הפני" אבל יעשה בטבעו המעשה הראוי, ולפיכך אין בהם לא זכות ולא חובה, כי הזכות והחובה תלויים בחפץ.	והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ.		
			עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים ושבו העבים אחר הגשם.	ב	יב
			ביום שיזעו שמרי הבית והתענתו אנשי החיל ובטלו הטחנות פי מעטו ונחשכו הראות בארבות.	ג	יב
			וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטחנה ויקום לקול הצפור וישחו כל בנות השיר.	ד	יב
			גם מגבה יראו ונתחמתים בדרך וינאץ השקד ויסתבל החגב ותפר האביונה	ה	יב
			פי הלך האדם אל בית עולמו וסבבו בשוק הסופדים.		
			עד אשר לא ירתק חבל הפסוק ותרח גלת ההגב ותשבר פד על המבוע ונרץ הגלגל אל הבור.	ו	יב
	[ג כ].	[בר' ג ט] "כי עפר אתה ואל עפר תשוב".	וישב העפר על הארץ פשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה.	ז	יב
		[תה"כ צד יא] "ה' ידע מחשבות אדם כי המה הבל".	הבל הבלים אמר הקוללת הכל הקל.	ח	יב
			ויתר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם ואזו וחקר תגון משלים הרבה.	ט	יב
		ונכתוב ישר דברי אמת.	בקש קהלת למצא דברי חפץ	י	יב
		[ז ה] "טוב לשמע גערת חכם". [מש' א ו] "להבין משל ומליצה דברי חכמים והידתם". [מש' יב יח] "ולשון חכמים מרפא". [מש' ככ יז] "הט אונך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי". [רבה במ'] ואין אסופות אלא סנהדרין שנא' [במ' יא טז] "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל". [יח' לו כד] "ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לפלם ובמשפטי ילכו וחקתי ישמרו ועשו אותם". [תה"כ פב] "רועה ישראל האזינה". [דב' וד] "... ה' אחד". [יש' מ יא] "הנה אדני ה'... יבוא... כרעה עדרו ירעה...". [תה"כ קג] "דעו כי ה' הוא אלהים הוא עשנו ולו אנתנו עמו וצאן מרעייתו". [במ' יא יב] "ויאמר משה אל ה'... האנכי הריתי את כל העם הזה? אם אנכי ילקתיהו? כי תאמר אלי שאתה בחיך כאשר ישא האמן את הלינק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו".	דברי חכמים בפצות אספות נתנו מרעה אחד.	יא	יב
↓		[מש' כב כ] "הלא כתבתי לך שלישים במעצות ודעת" [רש"י] תנ"ך. [יר' ל ב] "כה אמר ה' אלהי ישראל לאמר כתב לך את כל הדברים אשר דברתי אליך אל ספר". [במדבר רבה] אמר הקב"ה כ"ד ספרים כתבתי לך, הזהר ואל תוסף עליהם... כל מי שקורא פסוק שאינו מכ"ד ספרים כאלו קורא בספרים החיצונים. [גיטין ס"ב רש"י] שהתלמוד לא ניתן לכתוב אלא מפני שהתורה משתכחת.	ויתר מהמה בני הנהיה עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגעת בשור.	יב	יב
↑		[דב' יב] "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך? כי אם ליראה את ה' אלהיך...". [ברכות ו/ב] אמר הקב"ה כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה. [מש' א ז] "יראת ה' ראשית דעת...". [מש' יג יג] "ורא מצוה הוא ישלם". [תה"כ קיא י] "ראשית חכמה יראת ה'...". [אבות ג ט] כל שיראת חטא קודמת לתכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטא, אין	סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ונאת מצותיו שמור	יג	יב

	<p>חכמתו מתקימת. הוא היה אומר, כל שמעשיו מרובין מחכמתו, חכמתו מתקימת. וכל שחכמתו מרובה ממעשיו, אין חכמתו מתקימת. [מלאכי ג כב-כג] "זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בהרוב על כל ישראל חקים ומשפטים. הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא".</p>	<p>כִּי זֶה כָּל הָאָדָם.</p>		
		<p>כִּי אֵת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נִעְלָם אִם טוֹב נֶאֱמָר רָע.</p>	<p>יד</p>	<p>יב</p>